

За смисъла от текстове като „Per aspera“ [1]

проф. д-р Божидар Сашков Ивков

About the meaning of texts like „Per aspera“

prof. Bozhidar Sashkov Ivkov

Българска Асоциация по философия на медицината

Бих нарекъл предлаганата по-долу статия „Per aspera“ [2] исторически текст, защото съдържа данни за кибервойните и дезинформацията на фармацевтичните гиганти и политически елити в битката им за пазарно присъствие и гонитба на печалби, свързано с ваксините по време на разгара на COVID пандемията през 2021 г.

В нея има и нещо повече. Тя е свидетелство за влиянието, което имат съвременните медии в обществото, т.е. свидетелство за процесите на медиатизация и за опасностите, които те носят, дори само чрез улесняване и продуциране на процесите на дезинформация.

Медиатизацията – един сравнително непознат термин в България, е процес, при който медиите оказват все по-голямо влияние върху различни сфери на обществения живот: политика, култура, религия, образование, здравеопазване и фармация и др., като променят и формират тяхното функциониране чрез формиране на поведенчески модели и др. В по-широк смисъл медиатизацията означава дълбокото проникване на медиите в обществото, които стават неразделна част от социалните и културните процеси.

Медиатизацията, за която става дума в текста, върви успоредно и съвместно с процесите на медицинализация и фармацевтикализация на обществото и здравето. Маркирането на събитията от непосредственото ни минало разкрива безогледността на фармацевтичните гиганти в гонитбата на печалби, в т.ч. и с използването на дезинформация. А както е известно дезинформацията в сферата на здравеопазването и медицината не само може да вреди, но и да убива.

Пандемията от коронавирус беше един гигантски, геополитически социален експеримент, целите и последиците от който едва сега започват да излизат на бял свят. В този експеримент основна роля изиграха медиите и политическите елити. Едно от доказателствата за това, е че пандемията сякаш се изпари с вълшебна пръчица с началото на войната в Украйна.

Систематизираните данни, които вече имат характер на история (в т.ч. история на медиите, фармацията, медицината и здравеопазването), изнесени в статията по-долу,

позволяват да се правят анализи в посока на негативната роля на медиите, дезинформацията, както и на процесите на медицинализация и фармацевтикализация.

проф. д-рн Божидар Ивков

Per aspera

Оливия Тарасевич-Грит [3]

Вроцлавски университет

Olivia Tarasewicz-Grit, University of Wrocław

Евтина, лесна за съхранение, безопасна. Трябваше да спаси света от лапите на COVID-19, но нещо се обърка. Непопулярността на произвежданата от Оксфорд/АстраЗенека Ваксеврия е резултат от масирана дезинформационна кампания. Въпреки че е била ефективна срещу пандемията, ще ѝ бъде трудно да възвърне доброто си име.

„Учените от Оксфорд се чувстват несправедливо критикувани за постиженията си, които са в такова противоречие с ориентираната към печалба фармацевтична индустрия“, пише британският в. „Гардиън“ през март. Те са произвели евтина ваксина, която дава надежда на по-бедните страни да се преборят с пандемията и която не е печеливша в краткосрочен план. Въпреки че представлява 97% от дозите, доставени на най-бедните страни в света чрез инициативата на Covax, продажбите през първото тримесечие на 2020 г. са донесли само 275 млн. долара, докато Moderna очаква повече от 18, а Pfizer / BioNTech – 15 млрд. долара приходи през тази година. Сър Джон Бел, професор от Оксфорд, казва: „и предлага на компанията да преразгледа филантропската си позиция, тъй като моралът на учените е спаднал значително“.

АСТРА И СПУТНИК – ФАКТОРИ С ЕДНАКВА ТЕЖЕСТ

Причината за липсата на доверие към ваксината на Оксфорд най-често е страхът от образуване на кръвни съсиреци. Световното доверие в продукта се подкошава и от продължителната процедура по регистрация в САЩ. В същото време и СЗО, и ЕМА твърдят, че тя е безопасна и ефективна. Защо толкова много негативни послания?

Изследователи на медийната и онлайн комуникация говорят за връзки между негативната PR кампания срещу Ваксеврия и руската борба за европейски пазар за техния Sputnik V. „Русия използва информация, за да унищожи ваксината на конкурент, а след това оказва натиск върху европейските политици, за да разрешат използването на

„Спутник“, казва украинският министър на културата Олександр Ткаченко и предлага: „Бих проверил много внимателно източниците, от които идва информацията за псевдобезопасността на ваксината на AstraZeneca, и кой е лобирал за разпространението на тези ужасяващи истории в европейските медии“.

За достоверността на думите на украинския министър свидетелства историята от последните няколко месеца, пресъздадена от журналистите на ОКО.press. Тя показва, че всеки път, когато Ваксеврия губи, Спутник печели, а центърът на тази битка е Германия. Работата в Оксфорд и Москва продължава едновременно. Няколко дни преди британско-шведската ваксина да бъде пусната на европейските пазари, германският бизнес вестник „Ханделсблат“ публикува статия, в която се казва, че тя има само 8% ефективност сред хората над 65 години. Данните се оказват ненадеждни, тъй като са събрани върху твърде малка извадка от субекти, но млякото вече е било разлято. На другия ден руският портал rt.com (Russia Today) изказа предположение, че „поради тревожните данни германските власти не очакват Европейската агенция по лекарствата (ЕМА) да одобри лекарството за употреба при хора над 65 години“. ЕМА не е публикувала нищо подобно.

На 7 март Австрия се отказа от една серия AZ, след като бяха публикувани съобщения за смъртта на четирима души, ваксинирани с Vaxzevria. Въпреки че в съобщенията се подчертаваше, че връзката между кръвните съсиреци и ваксината не е доказана, още на следващия ден Естония, Литва, Люксембург и Латвия последваха примера на Австрия. Когато на 10 март ЕМА съобщи за случая, още на следващия ден министър-председателят на Тюрингия призова германците да се ваксинират възможно най-скоро със... Sputnik. По подобен начин се изказа и министър-председателят на Бавария Маркус Зюдер, който през април сключи сделка с руснаците за производството на „Спутник“ в баварския R-Pharm. Скоро 13 европейски държави, сред които Франция и Италия, се отказаха от ваксината „Оксфорд“, въпреки успокоителните послания на Световната здравна организация и Европейската агенция по лекарствата. Полша последва препоръките на ЕМА и ваксинацията не беше преустановена.

РУСКАТА КИБЕРВОЙНА

За Русия въвеждането на „Спутник“ в Европа беше шанс да излезе от икономическата и политическата си изолация, поради което руснаците бяха изключително ангажирани с тази борба. През юли 2020 г. Националният център за цифрова сигурност на Обединеното кралство съобщи, че група хакери, свързани с руските разузнавателни служби, са атакували структури, които работят по ваксини, както

и за това, че хакери – този път от Северна Корея – са атакували фармацевтични компании. И когато в края на 2020 г. медиите – и самият Владимир Путин (!) – съобщиха, че AstraZeneca и руснаците са влезли в сътрудничество и са започнали проучване, за да покажат дали комбинирането на два различни препарата ще увеличи тяхната ефективност, кампанията за дискредитиране на AstraZeneca в социалните медии изведнъж затихна. Изследване, проведено от Алианса за гарантиране на демокрацията, показва, че между декември и февруари в руските медии започва да се появява положителна информация за AstraZeneca, която измества критичната. Чак до 7 март 2021 г.

КИБЕРВОЙНАТА В TWITTER

Съществуването на ваксинна „кибервойна“ се потвърждава от проучване на полските изследователи от университета „Леон Козмински“ Дариуш Йемелняк и Ярослав Кремпович. Те се фокусират върху два периода: преди и след 7 март 2021 г., когато Австрия преустановява ваксинацията. Те са анализирали повече от 50 000 англоезични публикации в Twitter и са доказали дезинформацията, разпространявана не само от антиваксъри, но и от правителствени медии, подкрепяни от фарма-ботове.

Преди 7 март десетте най-популярни източника на портала, към които има повече от 10 препратки, включват Politico.eu, The Telegraph и The Guardian. Междувременно след 7 март не толкова популярният нигерийски новинарски сайт NewsRand зае водещо място, изпреварвайки гореспоменатите основни медии, докато индийският сайт GreatGameIndia, известен с дезинформацията, конспиративните теории и фалшивите новини за COVID-19, скочи от пето на второ място. Именно тези медии сеят най-много фалшиви новини. Според полските изследователи популярните дезинформационни туйтове се разпространяват и от държавни медии, подкрепяни от мрежи от „ферми за дезинформация“. Ясно предимство тук има Russia Today – инструмент на информационната война, известен с фалшивите си новини и подкрепата си за руските дипломатически цели.

БРЕКЗИТ И ПОЛИТИКА

Недоверието на Франция пък се обяснява от британците с Brexit. Малко след статията в Handelsblatt за неефективността на ваксината в групата 65+, без да изчака обяснение, президентът Макрон публично заяви, че ваксината на AstraZeneca е неефективна за хора над 60 години. Въпреки бързата реакция на сър Джон Бел от

Оксфордския университет, член на екипа, разработващ ваксината, мнозина повярваха на Макрон. Не само във Франция, но и във френскоговорящите африкански страни със затруднен достъп до ваксини и зависещи основно само от доставките на ваксини на AstraZeneca. След това настъпи внезапен и неочакван обрат. Изправен пред критики от страна на френските лекари, Макрон заяви, че с удоволствие би се ваксинирал, а министър-председателят Жан Кастекс беше ваксиниран с ваксина Vaxzevria на живо по телевизията. В края на май Макрон също така пое ангажимент да помогне на Африка да изравни шансовете за ваксиниране и да предостави стотици хиляди дози. Британците спекулират, че причината за този обрат и първоначалните критики може да е „елемент на неприязън след Brexit, който мотивира французите и европейците в по-широк план да бъдат скептични към ваксината на AstraZeneca“. Това коментира Би Би Си, като подчертава, че макар френските медици да са се доверили на британската ваксина от самото начало, политиките са задали тона и със сигурност трябва да поемат част от вината за бавното ваксиниране на французите.

СПУТНИК ВСЕ ТАКА НЯМА, ЕВРОПА ВАКСИНИРА С АСТРА, АФРИКА СЕ СТРАХУВА

Каква е ситуацията днес? Sputnik V все още не е одобрен в Европейския съюз. Германия се ваксинира с AstraZeneca, наред с други, както и повечето европейски държави, но това е най-малко популярната ваксина в Европа. Според „Gazeta Wyborcza“ от 3,5 милиона дози, които вече са достигнали до Полша, още един милион чакат кандидати. Центровете за ваксинация ги поръчват все по-малко. Хората се страхуват от съсиреци. Убедени са също така, че препаратът е неефективен. Въпреки насърченията от страна на ЕМА и Европейската комисия, в Полша Vaxzevria се използва основно за Етап 1 на Националната програма за ваксинация, докато пациентите, които се ваксинират за първи път, обикновено получават другите препарати. По подобен начин в Обединеното кралство, което не е спряло ваксинацията, търсенето намалява. Изследователската компания YouGov съобщава, че само една трета от германците и по-малко от една четвърт (23%) от французите я смятат за безопасна.

В Малави са унищожени няколко хиляди дози от ваксината. Според тамошния министър на здравеопазването срокът им на годност е изтекъл, което от своя страна се дължи на ниското потребление, главно поради пропагандата срещу ваксината на AstraZeneca.

FDA ЗА ДОВЕРИЕТО

AstraZeneca също има проблеми с навлизането си на американския пазар. Агенцията за контрол на храните и лекарствата (FDA) е спряла процедурата за одобрение на препарата за шест седмици. Компанията трябваше да оттегли резултатите от първоначалното си проучване в САЩ, след като независима група за наблюдение (DSMB) заключи, че представените данни са „остарели“. Затова ги актуализираха – компанията направи по-задълбочен анализ на извадка от над 32 000 души, който потвърди ефективността – тя спадна от 79% на 76%. И в двата случая обаче ваксината е показала 100% защита срещу тежки заболявания и хоспитализация.

Както обяснява The Guardian, проблемът на Vaxzevria произтича, наред с други неща, от факта, че изследователите от Оксфорд не са изготвили докладите по начина, по който се очаква в САЩ – създателите на политики „са свикнали да гледат данни от едно голямо проучване, което отговаря на всички изисквания според представените критерии. Опитните Pfizer/BioNTech и Moderna предоставиха такива доклади, като дадоха една голяма впечатляваща цифра за ефикасност – около 95%. Оксфорд/АстраЗенека се фокусираха върху други приоритети. Проучванията са били предназначени да отговорят на въпроси, свързани с общественото здраве, докато проучванията на Pfizer / BioNTech и Moderna в САЩ са били ясно организирани, за да получат одобрение от FDA“ – обяснява Стивън Евънс от Лондонското училище по хигиена и тропическа медицина.

Експертите по комуникация смятат, че сега трябва да се наблегне на резултатите от последните проучвания и да се подчертае, че ваксината е безопасна и предпазва от сериозни заболявания. Въпреки че в САЩ вече са приложени близо 240 милиона дози ваксини на Pfizer-BioNTech, Moderna и J&J, ваксините на AstraZeneca може и да не са необходими в САЩ, тяхното одобрение от FDA е от ключово значение за изграждането на доверие в световен мащаб.

НЕ НАПЪЛНО КОМПЕТЕНТНА

Според журналисти от BBC в цялата тази бъркотия и криза компанията създава впечатление, че „не е напълно компетентна или напълно честна“. Това може да се дължи на липсата на опит в производството на ваксини на партньора на оксфордските учени, компанията за лекарства срещу рак AstraZeneca.

Експертите по комуникации смятат, че е изключително важно да се представят научни доказателства и да се придържаме към фактите, както и непрекъснато да разясняваме въпроси, които не са разбрани от обществеността. Тук

Оксфорд/АстраЗенека са си написали домашното – комуникират честно и отговарят на обвиненията. Те признават сериозността на съобщенията за странични ефекти, като представят своите аргументи въз основа на обширните и надеждни клинични данни, с които разполагат те и органите. Сега е важно да продължи редовното общуване.

Специалистите по връзки с обществеността, интервюирани от списание PR Week, посочват също, че обществеността не харесва фармацевтичните компании, така че всяка комуникация трябва да бъде честна, открита и автентична. „Трябва да изслушваме и уважаваме тези, които имат разбираеми опасения“, предупреждава Джулия Бейнбридж, ръководител на отдел „Здравеопазване и промяна на поведението“ в една от агенциите. Трябва да се прояви уважение към страните, които са спрели прилагането на ваксината, като същевременно им се напомни, че компанията работи с всички регулаторни органи, за да следи ситуацията.

Управлението на репутацията в кризисни ситуации не се състои само в представянето на фактите, но и в начина на комуникация. Така че компанията не трябва да изглежда прекалено оптимистично сега. Съществува и консенсус, че трябва да се откажем от говоренето за тромби - независимо от контекста (включително, че niskият риск се отнася и за ваксините на други производители, тъй като това не изгражда доверие). ЕМА е направила това, като е отказала редовно да актуализира броя на случаите на кръвни съсиреци. Вместо това тя публикува поредица от диаграми, показващи риска от хоспитализация, приемане в интензивно отделение или смърт вследствие на COVID-19 в сравнение с риска от образуване на кръвни съсиреци за различни възрастови групи при различни условия. Кризата на доверието във ваксинирането, съчетана с безмилостната конкуренция и неравния достъп до ваксини в световен мащаб, създава риск от неваксиниране на необходимия дял от населението, така че независимо от настоящата пазарна структура, от решаващо значение е последователната и прозрачна комуникация от страна на всеки производител и подкрепата на политиките в тези страни, които определят тона на глобалния наратив.

Бележки

[1] „*Per aspera*“ е латински израз, който буквално означава „през тръни“ или „през трудности“. Често може да се срещне в комбинация с „*ad astra*“, за да образува известната сентенция „*Per aspera ad astra*“, което се превежда като „през тръни към звездите“ или в преносен смисъл „през трудности към слава/постижения“.

[2] Преводът е направен по: Tarasewicz-Grit, O. (2021) Per Aspera. // *Służba zdrowia*, Czerwiec, s. 14-17, със съдействието и любезното съгласие на авторката.

[3] Оливия Тарасевич-Грит е журналистка, специализирана в областта на здравеопазването. Академичен преподавател в областта на PR и изследване на имиджа.

**превод от полски език:
проф. дсн Божидар Ивков**

Z badań prowadzonych przez Alliance for Securing Democracy wynika, że pomiędzy grudniem a lutym w rosyjskiej narracji zaczęły się pojawiać pozytywne informacje na temat AstraZeneca, wypierając informacje krytyczne. Aż do 7 marca 2021.